

Poznámky

Prolog

- 1 Alter Fajnzylberg, ASMA-B, Oświadczenia [Testimonies], vol. 113, s. 3–7.
- 2 Srovnání pekla Dantova a Boschova s holokaustem není náhodné. Profesorka italské literatury na univerzitě v Pise Marina Riccucciová popisovala, „s jakou velkou obtíží se (přeživší) svědci potýkají s vyprávěním svých příběhů, a nejčastější frází je ‚žádná slova to nedokážou vyjádřit‘: zároveň však, když jsou tito lidé schopni dát jméno a tvář tomu, co viděli a prožili, je pro ně přirozené, téměř reflexivně, uchýlit se k obrazu Dantova pekla, bez ohledu na úroveň jejich vzdělání; Dante je označován jako kolektivní jazykové dědictví bez literárního nároku, poháněné potřebou najít kód – správná slova“. Viz RICCUCCI, Marina. *The words to say it: Dante's Hell used to describe the experience of the Lagers*. Online. 2019. Dostupné z: <https://old.unipi.it/index.php/english-news/item/14436-le-parole-per-dirlo-l-inferno-di-dante-per-testimoniare-l-esperienza-dei-lager>.
- 3 Mínen Publius Vergilius Maro, nejslavnější římský básník Augustovy doby, která je označována za zlatý věk římské literatury, ve středověku patřil k nejobdivovanějším autorům.
- 4 HALÍK, Tomáš. *Stromu zbývá naděje: Krize jako šance*. Ilustrace Adriena ŠIMOTOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 32.
- 5 Popsal je v knize *A přesto říci životu ano*.

Úvod

- 1 Původní oslovení Butzele (nebo také Bützele) pochází v němčině převážně z dialektů, zejména z oblasti Švábska nebo Alsaska. Je to zdvořilost a láskyplné oslovení, které lze přeložit do češtiny jako něco „miláčku“, „zlatíčko“ nebo „mazlíčku“. Často se používá v rodinném prostředí, například mezi rodiči a dětmi nebo mezi partnery, a má velmi něžný a intimní tón. Přeloženo z dopisu Josefa Mengeleho, který napsal 26. dubna 1944 v Osvětimi. Viz *The Mengele Letters. Letter from April 26, 1944*. Dostupné z: <https://candleholocaustmuseum.org/educational-resources/mengele-letters.html>.
- 2 ZOJA, Luigi. *Paranoia: Šílenství, které píše dějiny*. Přeložila Helena LERGETPORER. Praha: Prostor, 2024, s. 189.
- 3 Tamtéž, s. 141.
- 4 ARON, Raymond. *Democracy and Totalitarianism*. Weidenfeld and Nicolson, 1968.
- 5 TISMĂNEANU, Vladimir. 241. *Understanding Radical Evil: Communism, Fascism and the Lessons of the 20th Century*. Online. Wilson centre, 2011. Dostupné z: <https://www.wilsoncenter.org/publication/241-understanding-radical-evil-communism-fascism-and-the-lessons-the-20th-century>.
- 6 *Výmarská republika*. Wikipedia. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Výmarská_republika.
- 7 VEBER, Václav. Konec druhé světové války a sovětizace střední Evropy. *Paměť a dějiny*, 2/2015. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1502/003-014.pdf>.
- 8 *Hyperinflation in the Weimar Republic*. Wikipedia. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Hyperinflation_in_the_Weimar_Republic.

Část 1: Kořeny a mechanismy zla

- 1 SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Druhé, upravené vydání. Přeložila Petruška ŠUSTROVÁ. Praha: Paseka, 2022, s. 393.
- 2 NEITZEL, Sönke, WELZER, Harald. *Vojáci: Protokoly o boji, zabíjení a umírání*. Praha: Academia, 2014, s. 30.
- 3 Tamtéž, s. 20.
- 4 *Action Theory*. Encyclopedia.com. Dostupné z: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/action-theory>.
- 5 BROWNING, Christopher R. *Ordinary men: Reserve Police Battalion 101 and the final solution in Poland*. New York: Harper Perennial, 1993, s. 159.
- 6 Situačnímu rámci se věnoval i psychologický experiment Milosrdný Samaritán, podrobně jej popisují v kapitole Experiment Milosrdný Samaritán.
- 7 KAUFMANN, Carolyn. *Why Bad Guys Think They're Good Guys*. Online. Psychology Today, 12. 8. 2012. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/psychology-writers/201208/why-bad-guys-think-theyre-good-guys>.
- 8 NEITZEL, Sönke, WELZER, Harald. *Vojáci: Protokoly o boji, zabíjení a umírání*. Praha: Academia, 2014, s. 403.
- 9 *Prosecution submission of the expert report of Renaud de la Brosse*. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY). Online. Dostupné z: <https://www.legal-tools.org/doc/lkom0n7f/>.
- 10 ZOJA, Luigi. *Paranoia: Šílenství, které píše dějiny*. Přeložila Helena LERGETPORER. Praha: Prostor, 2024.
- 11 *Prosecution submission of the expert report of Renaud de la Brosse*. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY). Online. Dostupné z: <https://www.legal-tools.org/doc/lkom0n7f/>.
- 12 Dle KOUKOLÍK, František, DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouza deprivantů: Nestvůry, nástroje, obrana*. Nové, přepracované vydání. Praha: Galén, 2006, s. 110.
- 13 SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, 2017.
- 14 NEITZEL, Sönke, WELZER, Harald. *Vojáci: Protokoly o boji, zabíjení a umírání*. Praha: Academia, 2014, s. 165.
- 15 DZURO, Vladimír. *Vyšetřovatel: Démoni balkánské války a světská spravedlnost*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 56.
- 16 Film Deutsche Filmherstellungs- und Verwertungs GmbH (DFG) für die Reichspropaganda-leitung der NSDAP, 1940.
- 17 BANDURA, Albert. Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3, s. 193–209.
- 18 ZOJA, Luigi. *Paranoia: Šílenství, které píše dějiny*. Přeložila Helena LERGETPORER. Praha: Prostor, 2024, s. 78.
- 19 DIMSDALE, Joel E. *Anatomie zla: Tajemství nacistických válečných zločinců*. Přeložil Václav PETR. Praha: Triton, 2016, s. 195.
- 20 SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 45.
- 21 Tamtéž, s. 45.
- 22 Tamtéž, s. 53.
- 23 MALOUMIAN, Armand. *Synové Gulagu*. Druhé vydání. Přeložila Ivana PLECHATÁ. Praha: Konsultace, 1990, s. 22.

- 24 Gulag je zkratka názvu Hlavní správy táborů (Glavnoje upravlenije lagerej, azbukou Главное управление лагерей, ГУЛАГ), respektive Hlavní správy nápravně-pracovních táborů (Glavnoje upravlenije ispravitel'no-trudovyh lagerej, Главное управление исправительно-трудовых лагерей). Systém byl několikrát přejmenován, například na Hlavní správu nápravně-pracovních kolonií (Glavnoje upravlenije ispravitel'no-trudovyh kolonij, Главное управление исправительно-трудовых колоний, ГУИТК). Označení „nápravně-pracovní tábor“ navrhlo pro oficiální účely politbyro Komunistické strany Sovětského svazu na svém zasedání 27. července 1929. Termín se ale v ruštině příliš nepoužíval, převládaly výrazy tábory (lagerja, лагерь) a zóna (zona, зона) pro systém pracovních táborů a pro jednotlivé tábory.
- 25 ZOJA, Luigi. *Paranoia: Šílenství, které píše dějiny*. Přeložila Helena LERGETPORER. Praha: Prostor, 2024, s. 384.
- 26 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Selection_on_the_ramp_at_Auschwitz-Birkenau,_1944_\(Auschwitz_Album\)_1b.jpg#](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Selection_on_the_ramp_at_Auschwitz-Birkenau,_1944_(Auschwitz_Album)_1b.jpg#).
- 27 Výraz holokaust, psáno též holocaust, pochází z řeckého ὁλόκαυστος – *holokauston*, kde *holos* = celý a *kaustos* = spálený, znamená tedy „zcela spálený“; původně označoval druh oběti, kdy bylo obětované zvíře úplně spáleno. V hebrejštině se jako ekvivalent holokaustu používá výraz šoa (שואה), značící zničení, záhubu, zmar.
- 28 NEITZEL, Sönke, WELZER, Harald. *Vojáci: Protokoly o boji, zabíjení a umírání*. Praha: Academia, 2014, s. 61.
- 29 DIMSDALE, Joel E. *Anatomie zla: Tajemství nacistických válečných zločinců*. Přeložil Václav PETR. Praha: Triton, 2016, s. 33.
- 30 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Babi_Yar-06-194.jpg.
- 31 SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Druhé, upravené vydání. Přeložila Petruška ŠUSTROVÁ. Praha: Paseka, 2022, s. 203.
- 32 *The crematoria did not have the capacity to burn such a large number of corpses*. Dostupné z: <https://www.auschwitz.org/en/stop-denial/efficiency-of-crematoria-furnaces/>.
- 33 SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Druhé, upravené vydání. Přeložila Petruška ŠUSTROVÁ. Praha: Paseka, 2022, s. 269.
- 34 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-N0827-318,_KZ_Auschwitz,_Ankunft_ungarischer_Juden.jpg.
- 35 GILBERT, Martin. *Druhá světová válka: Úplná historie*. Přeložil Zdeněk HRON. Praha: BB Art, 2006, s. 749.
- 36 Tamtéž, s. 764.
- 37 Dle DZURO, Vladimír. *Vyšetřovatel: Démoni balkánské války a světská spravedlnost*. Praha: Grada Publishing, 2017.
- 38 Tamtéž, s. 35.
- 39 DZURO, Vladimír. *Smrtící propaganda: jak lži a falešná fotografie rozpoutaly masakry*. Online. iDnes, 21. 11. 2018. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/vojenstvi/fake-news-ovcara-masakr-valka-jugoslavie.A181120_112104_vojenstvi_kuz.
- 40 Tamtéž.
- 41 *Prosecution submission of the expert report of Renaud de la Brosse*. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY). Online. Dostupné z: <https://www.legal-tools.org/doc/lkom0n7f/>.

Část 2: Anatomie zla

- 1 NEITZEL, Sönke, WELZER, Harald. *Vojáci: Protokoly o boji, zabíjení a umírání*. Praha: Academia, 2014, s. 18.
- 2 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adolf_Eichmann,_1942.jpg.
- 3 Szondiho test je projektivní psychologický test, který vytvořil maďarský psychiatr Leopold Szondi ve třicátých až čtyřicátých letech 20. století. Patří mezi méně známé, ale zajímavé diagnostické metody. Slouží k diagnostice osobnosti a skrytých pudových tendencí. Vychází z předpokladu, že výběrem sympatických a nesympatických fotografií duševně nemocných osob (sadista, epileptik, schizofrenik atd.) se odhalí potlačené sklony a genetické predispozice jedince. Metoda je dnes zřídka používána kvůli nedostatečné validitě, přesto se stále objevují její zjednodušené verze.
- 4 Poznámky dr. Kulcsara, cit dle BRUNNER, José. *Eichmann's Mind: Psychological, Philosophical, and Legal Perspectives*, s. 6. Online. Dostupné z: <https://law.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1055&context=taulwps>.
- 5 Tamtéž, s. 6.
- 6 Tamtéž, s. 6.
- 7 Tamtéž, s. 12.
- 8 Tamtéž, s. 29.
- 9 Tamtéž, s. 29.
- 10 Tamtéž, s. 31–32.
- 11 ARENDT, Hannah. *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*. New York: Viking Press, 1963.
- 12 ARENDT, Hannah. Eichmann in Jerusalem. 5 parts. *The New Yorker*. February–March 1963. Retrieved 11 August 2018.
- 13 PETERSON, Jordan B. *Existentialism via Solzhenitsyn and the Gulag*. Online. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=w84uRYq0Uc8>.
- 14 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josef_Mengele,_Auschwitz._Album_Höcker_\(cropped\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josef_Mengele,_Auschwitz._Album_Höcker_(cropped).jpg).
- 15 LIFTON, Robert Jay. *The Nazi Doctors: Medical Killing and the Psychology of Genocide*. New York: Harper Collins Publishers, 1986.
- 16 Dr. Josef Mengele, nelítostný doktor nacistického koncentračního tábora. The Crime Library on truTV.com (anglicky). Online. Dostupné v archivu pořízeném dne 2008-04-10: https://web.archive.org/web/20080410044103/http://www.crimelibrary.com/serial_killers/history/mengele/research_5.html. [citováno 2010-11-08].
- 17 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:German_Herbert_Cukurs,_1965.tif.
- 18 Блохин, Василий Михайлович (чекист). Blochin, Vasilij Michajlovič (čekista). RuWikipedia.org. Dostupné z: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Блохин,_Василий_Михайлович_%28чекист%29#/media/Файл:Блохин,_Василий_Михайлович_\(чекист\).jpg](https://ru.wikipedia.org/wiki/Блохин,_Василий_Михайлович_%28чекист%29#/media/Файл:Блохин,_Василий_Михайлович_(чекист).jpg).
- 19 SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Druhé, upravené vydání. Přeložila Petruška ŠUSTROVÁ. Praha: Paseka, 2022.
- 20 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Otto_Moll#/media/File:Moll_Auschwitz.jpg.
- 21 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Höss#/media/File:Rudolf_Hoess,_Auschwitz._Album_Höcker_\(cropped\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Höss#/media/File:Rudolf_Hoess,_Auschwitz._Album_Höcker_(cropped).jpg).

- 22 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Irma_Grese#/media/File:Irma_Grese.jpg.
- 23 LENGYEL, Olga. *Pět komínů: příběh z Auschwitz*. Třetí vydání. Přeložila Eva FLEISCHEROVÁ. Brno: Jiří Brauner – Kartuziánské nakladatelství, 2017.
- 24 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Blobel#/media/File:Paul-Blobel.jpg.
- 25 *Paul Blobel*. Traces of War. Online. Dostupné z: <https://www.tracesofwar.com/articles/4583/Paul-Blobel.htm>.
- 26 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Himmler#/media/File:Bundesarchiv_Bild_183-S72707,_Heinrich_Himmler_\(cropped\)\(2\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Himmler#/media/File:Bundesarchiv_Bild_183-S72707,_Heinrich_Himmler_(cropped)(2).jpg).
- 27 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-S73495,_Oskar_Dirlewanger.jpg.
- 28 NEITZEL, Sönke, WELZER, Harald. *Vojáci: Protokoly o boji, zabíjení a umírání*. Praha: Academia, 2014, s. 128.
- 29 United States Holocaust Memorial Museum, courtesy of Michael O'Hara. Photograph Number: 47434. Dostupné z: <https://collections.ushmm.org/search/catalog/pa1134229>.
- 30 BROWNING, Christopher R. *Ordinary men: Reserve Police Battalion 101 and the final solution in Poland*. New York: Harper Perennial, 1993, s. 15.
- 31 Tamtéž, s. 17.
- 32 DIMSDALE, Joel E. *Anatomie zla: Tajemství nacistických válečných zločinců*. Přeložil Václav PETR. Praha: Triton, 2016, s. 30.
- 33 NEITZEL, Sönke, WELZER, Harald. *Vojáci: Protokoly o boji, zabíjení a umírání*. Praha: Academia, 2014, s. 47.
- 34 BROWNING, Christopher R. *Ordinary men: Reserve Police Battalion 101 and the final solution in Poland*. New York: Harper Perennial, 1993, s. 168.
- 35 Tamtéž, s. 72–73.
- 36 SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Druhé, upravené vydání. Přeložila Petruška ŠUSTROVÁ. Praha: Paseka, 2022, s. 237.
- 37 United States Holocaust Memorial Museum. Dostupné z: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-kielce-pogrom-a-blood-libel-massacre-of-holocaust-survivors>.

Část 3: Anatomie naděje

- 1 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Irena_Sendler#/media/File:Irena_Sendlerowa_1942.jpg.
- 2 MAZZEO, Tilar J. *Les mille vies d'Irena: La femme qui sauva 2 500 enfants juifs*. Belfond, 2018, s. 156–157.
- 3 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/August_Landmesser#/media/File:August_Landmesser.jpg a https://en.wikipedia.org/wiki/August_Landmesser#/media/File:August-Landmesser-Almanya-1936.jpg.
- 4 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Christmas_truce#/media/File:Illustrated_London_News_-_Christmas_Truce_1914.jpg.
- 5 Cit. dle *Christmas truce*. Wikipedia.org. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Christmas_truce.
- 6 Tamtéž.
- 7 Tamtéž.

- 8 Tamtéž.
- 9 Yad Vashem. The World Holocaust Remembrance Center.
Dostupné z: <https://www.yadvashem.org/righteous/stories/hosenfeld.html>.
- 10 Cit. dle *Wilhelm (Wilm) Hosenfeld*. Yad Vashem. Dostupné z: <https://www.yadvashem.org/righteous/stories/hosenfeld.html>.
- 11 *Sophie Scholl and the White Rose*. The National WWII Museum. February 22, 2020.
Dostupné z: <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/sophie-scholl-and-white-rose>.
- 12 WITTENSTEIN, George J. *Memories of the White Rose*. 1997.
- 13 *Leaflets of the White Rose*. Všechny letáky v plném znění jsou dostupné online z: <https://www.weisse-rose-stiftung.de/white-rose-resistance-group/leaflets-of-the-white-rose/>.
- 14 *I. Leaflet of the White Rose*. Dostupné z: <https://www.weisse-rose-stiftung.de/white-rose-resistance-group/leaflets-of-the-white-rose/i-leaflet-of-the-white-rose/>.
- 15 Cit. dle *Sophie Scholl*. Wikipedia. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Sophie_Scholl.
- 16 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Jan_Karski#/media/File:Jan_Karski_-_Instytut_w_Rudzie_Śląskiej.jpg.
- 17 ZGIERSKI, Jakub. *Jan Karski. Witness to the Holocaust*. Europeana (CC By-SA). Retrieved 31 January 2019.
- 18 *The Mass Extermination of Jews in German Occupied Poland*. Published 1943. Online.
Dostupné z: <https://www.gov.pl/attachment/48709e51-5201-43cd-b5ef-8f2f00bccd92&ved=2ahUKEwiApqHatryQAxWs9gIHHaawF4oQFnoECCwQAQ&usg=AOvVaw0Z0YliZ1zJNg8q8C7FPru->.
- 19 John Pehle Interview – Hannah Rosen Diary. *Interview with Jan Karski*. 9 February 1995.
Dostupné z: <https://remember.org/educate/john-pehle-interview>.
- 20 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Józef_Franczak#/media/File:Józef_Franczak_Lalek.jpg.
- 21 V roce 2007 vydala Komise Institutu národní paměti pro stíhání zločinů proti polskému národu (IPN) Atlas nezávislého podzemí v Polsku 1944–1956, který uvádí desítky ozbrojených útoků na komunistické věznice po druhé světové válce, při nichž byly osvobozeny stovky politických vězňů.
- 22 VEBER, Václav. Konec druhé světové války a sovětizace střední Evropy. *Paměť a dějiny*, 2/2015.
Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1502/003-014.pdf>.
- 23 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Nicholas_Winton#/media/File:Nicholas_Winton_\(1909-2015\)_in_1938_by_the_Associated_Press.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Nicholas_Winton#/media/File:Nicholas_Winton_(1909-2015)_in_1938_by_the_Associated_Press.jpg).
- 24 *Vera Schaufeld*. Holocaust Memorial Day Trust.
Dostupné z: <https://hmd.org.uk/resource/hmd-2016-vera-schaufeld/>.
- 25 *Sir Nicholas Winton*. Holocaust Memorial Day Trust.
Dostupné z: <https://hmd.org.uk/resource/sir-nicholas-winton/>.
- 26 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Simon_Wiesenthal#/media/File:Dr._Simon_Wiesenthal,_Bestanddeelnr_932-3671.jpg.
- 27 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Jan_Palach#/media/File:Jan_Palach_foto_z_průkazu.JPG.
- 28 *Poslední dopis Jana Palacha*. Online. Moderní dějiny. Publikováno 14. 6. 2013, aktualizováno 25. 6. 2013. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/posledni-dopis-jana-palacha/>.
- 29 © Oldřich Škácha, 2009. Václav Havel. Knihovna Václava Havla. Dostupné z: <https://oldrich-skacha.cz/galerie-osobnosti/cs/0004/vaclav-havel>.

- 30 HAVEL, Václav. *Moc bezmocných*. Praha: Lidové noviny, 1990.
- 31 FRANKL, Viktor E. *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Třetí vydání. Přeložil Josef HERMACH. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- 32 KOUKOLÍK, František. *Zamyšlení – Moc a mocenská posedlost*. Online. Medical Tribune, 26. 9. 2018. Dostupné z: <https://www.tribune.cz/archiv/zamysleni-moc-a-mocenska-posedlost/>.
- 33 Wikimedia, Public Domain. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Defendants_in_the_dock_at_nuremberg_trials.jpg.
- 34 *Prosecution submission of the expert report of Renaud de la Brosse*. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY). Online. Dostupné z: <https://www.legal-tools.org/doc/lkom0n7f/>.

Část 4: Zlo a naděje v nás

- 1 Cit. dle NEITZEL, Sönke, WELZER, Harald. *Vojáci: Protokoly o boji, zabíjení a umírání*. Praha: Academia, 2014, s. 189.
- 2 Tamtéž, s. 429.
- 3 MILGRAM, Stanley. Behavioral Study of Obedience. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1963, 67, s. 371–378. Dostupné z: <https://www.demenzemedicinagenerale.net/pdf/MilgramOriginalWork.pdf>.
- 4 Tamtéž.
- 5 Cit. dle SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Druhé, upravené vydání. Přeložila Petruška ŠUSTROVÁ. Praha: Paseka, 2022, s. 14.
- 6 DARLEY, John M., BATSON, C. Daniel. From Jerusalem to Jericho. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1973, 27, 1, s. 100–108. Dostupné z: [https://faculty.washington.edu/jdb/345/345%20Articles/Darley%20&%20Batson%20\(1973\).pdf](https://faculty.washington.edu/jdb/345/345%20Articles/Darley%20&%20Batson%20(1973).pdf).
- 7 NEITZEL, Sönke, WELZER, Harald. *Vojáci: Protokoly o boji, zabíjení a umírání*. Praha: Academia, 2014, s. 46.
- 8 *Stanford Prison Experiment*. Slideshow on official site. Prisonexp.org. p. Slide 4. Archived from the original on May 12, 2000. Dostupné z: <http://www.prisonexp.org/slide-4.htm>.
- 9 *The Stanford Prison Experiment: Still powerful after all these years*. August 12, 1996. Dostupné z: <https://news-archive.stanford.edu/pr/97/970108prisonexp.html>.
- 10 Philip Zimbardo, the psychologist behind the „Stanford Prison Experiment“, dies at 91. *Stanford report*, 18. 10. 2024. Dostupné z: <https://news.stanford.edu/stories/2024/10/philip-zimbardo-the-psychologist-behind-stanford-prison-experiment-dies-at-age-91>.
- 11 SNYDER, Timothy. *Tyranie: 20 lekcí z 20. století*. Praha: Paseka, Prostor, 2017.

Epilog

- 1 HALÍK, Tomáš. *Proslov při tiskové konferenci na British Academy v Londýně 13. 3. 2014*. Dostupné z: <http://halik.cz/cs/tvorba/proslovy-kazani/proslov/45/>.